
Kitap İncelemesi

Arzu KARACA ÇAKINBERK , *İŞ'TE KADIN OLMAK*, Ankara:
Nobel Yayıncılık, 2011.

Yavuz ÇOBANOĞLU*

Kadın ve onun sorunlarına dair akademik ilgi, son dönemin güncel konuları içerisinde yer alıyor. Farklı akademik disiplinlerden gelen araştırmacılar, kadın ve kadınların etrafında dönen bazı sosyal sorunları, kendi bilimsel formasyonlarının bakış açıları çerçevesinde değerlendirmeye çalışıyorlar. İşte çalışmalarını işletme alanında sürdüren Doç. Dr. Arzu Karaca Çakınberk'in, ilk baskısı 2011 yılında yapılan, *İş'te Kadın Olmak* adlı eseri de bu minvalde değerlendirilebilir.

Çakınberk'in altı ana bölümden oluşan çalışması, "Türkiye'de Çalışan Kadınların Çalışma Yaşamındaki Görünümleri" başlığı ile başlıyor. Bu bölüm, Osmanlı'dan erken Cumhuriyet'e Türkiye'de kadınların sosyal ve çalışma hayatındaki yerinin öncelikli tespitine ayrılmış. Yazar, Osmanlı'da kadının hem sosyal hem de kısıtlı da olsa çalışma yaşamındaki statüsünden bahsederek bizlere günümüze kadar gelecek bu çalışma süreciyle ilgili bilgilendiriyor. Aynı bölümün bir başka değerli katkısı ise, yine İmparatorluktan Cumhuriyet'e uzanan çizgide, kadının sosyal ve çalışma hayatındaki gelişimini gösteren kronolojik bir çizelge sunması. Bu kronolojik çizelgenin, hem konu ile ilgili araştırma yapanlar hem de bu konuya ilgi duyanlar için önemli bir kaynak olduğu da söylenebilir.

* Yrd.Doç.Dr., Tunceli Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, e-posta:
yavuzcobanoglu@tunceli.edu.tr

Kitabın ikinci b6lümü ise, “Günümüz Türkiye’sinde Toplumsal Cinsiyete İlişkin Veriler” adıyla çalışmada yer almış. Genel anlamda bu bölüm, ileriki bölümlerdeki açıklamalar için nicel verilerinin depolandığı, bu birikimin de nitel analizlerle desteklenmesinin amaçlandığı bir tercih sonucu ortaya çıkmış gibi görülüyor. Bölümdeki başlıkların her biri, kadının toplumsal hayattaki yerinin anlaşılması için elzem görülebilir. Nüfus, iş gücü, eğitim, sağlık, siyasal katılım, yönetim kademelerinde temsiliyet, kadına yönelik şiddet, kadın istihdamı, iş gücüne dâhil olma, kadının işteki durumu, sosyal güvenlik vb. başlıkları içerisinde barındıran bu bölüm, gerek devlet gerekse de özel sektördeki kadın iş gücünün, iş yerindeki sorunlarını oldukça geniş bir perspektiften ele alıyor ve irdeliyor.

Diğer taraftan, üçüncü bölüm başlığı da “Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık” konusuna odaklanmış. Bu tür ayrımcılığı her açıdan ele alan bölüm, kanımca çalışmanın en kıymetli bölümü olarak düşünülebilir. Bu bölümde, toplumsal cinsiyet ve cinsiyetçi önyargıların hangi yollarla oluştuğu, bunun kadının iş başarısıyla ilişkisi ve bu başarının cinsiyet ayrımcılığına, hatta işten çıkarmalara kadar varan sonuçlara nasıl yol açtığı etraflıca tartışılıyor. Yazar tarafından konunun bu merkezde tartışılması, esasen, kadın ve erkek varlığının sosyal ortamdaki (iş ortamı) ayrımcı cinsiyet rollerinin hangi etkenlerle desteklendiği, ne gibi geleneksel ve mesleki tavırlarla tahkim edildiğini örnekleriyle anlatması bakımından önemli. Ve daha da önemlisi, kadınlar üzerinde cinsel tacize ve mobbing’e (duygusal şiddet) sebep olabilecek böylesi etken ve tavırların, iş yaşamındaki kadınlar üzerinde bıraktığı psikolojik ve kalıcı olabilecek etkileri de bu bölümde ayrıntılarıyla işlenmiş.

“Türkiye’de Çalışan Kadınların Statü ve Sorunları” başlıklı dördüncü bölümde ise, iş yaşamındaki kadının “kariyer sorunu”, annelik ile çalışma isteği arasında kalmışlığı ekseninde anlatılıyor. İş ile aile çatışmasının, daha sonrasında bir rol çatışmasına dönüşebileceği, bunun neticesinde oluşan ailevi sorunların döngüsel anlamda tekrardan iş yaşamına intikali ile “aile sorunu”nun “iş sorunu”na dönüşmesi ve arasındaki karşılıklı ilişki de bu bölümün ana konusunu oluşturmuş. Öncelikle “hamilelik” ile başlayan ve özel sektörde daha yoğun hissedilen bu sürecin kadını götürdüğü nokta ise “süper annelik” ile “tükenmişlik” noktası olarak açığa çıkıyor. Yazar, çalışan annelerin ikisi arasında seçim yapmak zorunda kaldığını ve aslında hangisini seçerlerse seçsinler, bunun sonunun, “duygusal tükenme”,

“duyarsızlaşma” ve “düşük kişisel başarı”ya ulaştığını gözler önüne seriyor. Nihayetinde, çalışma yaşamındaki kadının tükenmişliği biçiminde özetlenebilecek bu olgu, kadınlara erkelerden daha fazla sorumluluk ve vazifeler eklediği için, “iş'teki kadın”ın ömürden götüren hal-i pür melâlini de ortaya döküyor.

Diğer yandan, beşinci bölümde ise mesele bir başka açıdan ele alınmaya çalışılmış: Kadın Yöneticiler ve Sorunları... Türkiye'deki kadın yöneticiler ile çalışanların bu kadın yöneticilere bakış açılarının anlatıldığı bir giriş ile başlayan bu kısım, kadın yöneticilerin özellikleri, erkeklerin (yönetici olanlar da dahil olmak üzere) kadın yöneticilere bakış tarzları, kadınların iş'te ilerlemesinin önündeki engeller ve bu engelleri aşmaya yönelik stratejilerin anlatılmasıyla son buluyor. Burada bölümün en dikkat çekici kavramın, “*cam tavan – glass ceiling*” ile ifadesini bulan ve kadınların (yerine göre erkeler veya etnik azınlıklar da olabilir) bir üst pozisyona geçerken karşılaştıkları her türlü engel ve haksızlıkları anlatan kavram olduğu söylenebilir. Öyle ki, yazar burada *cam tavan* kavramıyla, kadınlar ile üst yönetim arasında yer alan ve onların başarı ve liyakatlarına bakılmaksızın ilerlemelerini engelleyen, açıkça görünmeyen (*invisible*), aynı zamanda aşılamayan engelleri ifade etmektedir. Dolayısıyla, kadınların ilerlemelerinin daha üst düzeyde bir işi başaramama korkusuyla değil de sadece “kadın” olmalarından dolayı engellendiği görülebilir.

Çalışmanın altıncı ve son bölümü ise, “Kadın Girişimciliği”ne ayrılmış. Türkiye'deki kadın girişimciliğinden örnekler ile başlayan bölüm, kadın girişimcilerinin özellikleri, kadınların iş kurma motivasyonları, kadın girişimci tiplerinin anlatılmasıyla son buluyor.

Çakınberk'in çalışması işletme alanındaki bir boşluğu doldurması açısından önemli olarak nitelendirilebilir. Yine de bu çalışma, kendisini daha da kıymetli kılacak bazı önerilere de muhtaç. Öncelikle, çalışmanın iddialarının içerisinde yer alan “sosyolojik analiz”in, eserin tümünde oldukça eksik ve yetersiz olduğu görülüyor. Kadın meselesinin sosyolojik arka plânı, özellikle bu sebeple boş kalmış. Örneğin, konu kültürel bir yaklaşım üzerinden işlenebilir, hatta sorunun politik bir sıkıntı olduğu ve devlet ile iktidara gelen politik partilerin uygulamalarından kaynaklandığı anlatılabilirdi. Çünkü ülke politikaları, sadece kadınları değil, herkesi etkiliyor. Üstelik çalışma hayatı, doğrudan politik iktidarın doğrudan

müdahil olduğu bir oyun alanı gibi. Örneğin, asgari ücreti ve maaş zamlarını belirliyor, grevleri erteliyor, emeklilik yaşını kendi başına artırıyor vs. vs.

Tabii bir de bunları biçimlendiren din meselesi var ki, kadının çalışma hayatını doğrudan etkilediği artık günümüzde oldukça açık biçimde gözler önünde duruyor. Yazar, kadının çalışma hayatında yaşadığı her türlü güçlüğü açık yüreklilikle anlatmasına rağmen, Sünnî İslâm'ın “kadının çalışmasıyla” (yoksa “çalışmaması” mı demeliydik) ilgili yorumlarına hiç değinmiyor. Erkek egemen (artaerki) toplumun kamu hayatında (/çalışma hayatı) İslâmî yorumlarla nasıl şekillendiği, bunların ne türden davranış biçimlerine dönüştüğü, nasıl meşruiyet kazandığı ve zihinsel desteğinin dinden hangi biçimlerde aldığı üzerine günümüzde birçok araştırma mevcut. Yine de bunun bir işletme çalışması olduğu düşünülürken, sosyolojik alanın bilgisinin, böylesi bir eserde yeterince yer alamayabileceği de burada hesaba katılabilir.

Kanımcı, çalışmada mutlaka yer alması gereken bir başlık da devletin çalışan kadınlara yaptığı cinsiyetçi ayrımcılıklar. Hatta devlet, “pozitif ayrımcılık” adı altında, aslında kadınlara karşı “cinsiyetçi” bir tavrın meşruiyetini de sağlıyor. Devlet (ki erkektir) tarafından yapılan ayrımcı ve cinsiyetçi uygulamaların (nicel verilerle desteklenerek) kitapta yer almasının, çalışmayı daha değerli kılacağını da düşünüyorum.

Dahası, eserde, çalışan kadınların sorunları, sadece “çalışmasıyla mı ilgiliymiş” gibi bir alt anlam mevcut, okuyup geriye yaslandığınızda böyle bir izlenim çıkıyor ortaya çıkıyor. Yani okuyucu, aslında “kadın çalışmayınca bunları yaşamayacak” gibi bir algı edinebilir. Bunu etraflıca açıklayan bir alt başlık da eser içerisinde yer alabilirdi diye düşünülebilir.

Sonuç olarak, alanında dikkate değer bir eser olduğunu düşündüğüm bu çalışmanın, eğer ikinci baskısı yapılacaksa, bu ve benzeri eleştirilerle eserin daha kıymetli bir yere ulaşacağını da söylemek istiyorum.